

VIỆC RÈN LUYỆN KĨ NĂNG NGHE VÀ NÓI CHO HỌC SINH TIỂU HỌC Ở CALIFORNIA - MỸ

• ThS. PHẠM THỊ THU HIỀN

Trường THPT Nguyễn Tất Thành - Hà Nội

Mục đích dạy học môn Ngữ văn trong nhà trường phổ thông là để rèn luyện cho học sinh (HS) sử dụng thành thạo bốn kĩ năng: nghe, nói, đọc, viết. Tuy nhiên, mục đích đó có đạt được hay không còn phụ thuộc vào nhiều yếu tố: nội dung, chương trình và phương pháp dạy học. Không thể phủ nhận rằng, HS trong nhà trường phổ thông nước ta rất yếu về kĩ năng nói khiến cho hiệu quả giao tiếp và học tập của các em bị hạn chế. Trong thực tế, hai kĩ năng nghe và nói lại luôn đi liền với nhau. Làm thế nào để các em HS tự tin hơn và đạt hiệu quả cao hơn trong việc trình bày, phát biểu suy nghĩ, ý tưởng của mình? Bài viết này nêu một số yêu cầu (chuẩn cần đạt) đối với việc rèn luyện kĩ năng nghe và nói cho HS các khối lớp tiểu học ở California - Mỹ.

Trẻ em ở Mỹ, ngay khi còn nhỏ đã rất tự tin trong việc trình bày bằng lời nói những suy nghĩ, ý tưởng của mình trước người khác. Bởi các em đã được rèn luyện kĩ năng nghe và nói ngay từ những năm học đầu tiên. Là một bang có nền giáo dục phát triển rất mạnh vào bậc nhất ở Mỹ, California đã đưa ra những yêu cầu cần đạt mang tính chặt chẽ và rất tích cực trong việc hình thành, rèn luyện kĩ năng nghe, nói cho HS phổ thông. Dựa vào yêu cầu ấy, giáo viên (GV) chuẩn bị những tài liệu thích hợp để hướng dẫn HS đạt được mục đích đề ra. Dưới đây là một số yêu cầu cụ thể đối với HS của từng khối lớp:

1. Kindergarten (tương đương với lớp mẫu giáo lớn ở Việt Nam)

Kindergarten không phải là một khối lớp của trường tiểu học (Elementary school), nhưng ở lứa tuổi này, các em cũng đã được GV chú trọng rèn luyện kĩ năng nghe và nói để chuẩn bị bước vào lớp 1. Đối với Kindergarten, HS cần:

- Nghe và đáp lời, nói những câu rõ ràng, mạch lạc.
- Hiểu và theo kịp những chỉ dẫn bằng lời nói. Chia sẻ những thông tin và ý tưởng, thể hiện ra bằng các câu nói hoàn chỉnh, mạch lạc.
- Thực hành nói bằng việc trình bày những kinh nghiệm, sở thích của mình một cách ngắn gọn, trôi chảy.

- Các chủ đề để luyện tập: miêu tả người, cảnh vật, đồ vật, nơi chốn (với kích thước, màu sắc, hình dạng cụ thể); học thuộc những bài thơ ngắn, những giai điệu và bài hát hoặc kể lại một kinh nghiệm hay sáng tác một câu chuyện có cốt truyện chặt chẽ.

2. Lớp 1

Chiến lược nghe và nói: HS nghe có chọn lọc và trả lời chính xác bằng lời nói. HS phải biết cách diễn đạt chính xác; biết lên, xuống, uốn giọng phù hợp để giúp người nghe hiểu đúng suy nghĩ của mình.

Nghe hiểu: nghe chăm chú, biết hỏi lại bằng những câu hỏi để có thể hiểu chính xác hơn; đưa ra, nhắc lại và theo kịp các bước chỉ dẫn đơn giản của GV.

Tổ chức trình bày: bám sát chủ đề khi nói; sử dụng những từ ngữ có tính chất miêu tả khi nói về con người, nơi chốn, đồ vật, sự kiện.

Thực hành nói: HS nói về những trải nghiệm, sở thích cá nhân bằng những đoạn trình bày ngắn gọn và có chủ đề rõ ràng, đảm bảo được yêu cầu mà chiến lược nghe, nói đã đề ra. Theo đó, HS thực hành nói theo những chủ đề:

- Đọc thuộc lòng một số bài thơ, giai điệu, bài hát, câu chuyện.
- Kể lại một số câu chuyện theo kết cấu cơ bản và kết nối các sự kiện của câu chuyện bằng cách trả lời các câu hỏi về Ai? Cái gì? Khi nào? Tại sao? Như thế nào?
- Kể lại một sự kiện quan trọng trong đời sống hoặc một kinh nghiệm cá nhân bằng cốt truyện đơn giản.
- Biết chú trọng miêu tả cảm giác, cảm xúc cụ thể khi kể.

3. Lớp 2

Chiến lược nghe và nói: HS nghe có chọn lọc và trả lời chính xác bằng lời nói, biết cách diễn đạt chính xác; biết lên, xuống, uốn giọng phù hợp để giúp người nghe hiểu đúng suy nghĩ của mình.

Nghe hiểu: Xác định được mục đích nghe (thu thập thông tin, giải quyết vấn đề, giải trí); hỏi và giải thích về nội dung ý nghĩa của câu

chuyện; giải thích những thông tin mà người khác đã chia sẻ; đưa ra hoặc làm theo những chỉ dẫn bằng lời nói của người khác.

Tổ chức và trình bày: sắp xếp các phần trình bày để triển khai một luận điểm trung tâm; nói rõ ràng và có độ ngừng thích hợp khi truyền đạt kết hợp với việc đọc bản đánh máy; tường thuật lại các kinh nghiệm bằng một cốt truyện chặt chẽ; kể lại một số câu chuyện, bao gồm đầy đủ các yếu tố nhân vật, bối cảnh, tình tiết; báo cáo về một vấn đề với những chi tiết, sự kiện đã được kiểm chứng.

Thực hành nói: HS thực hành nói về những trải nghiệm, sở thích của mình bằng những đoạn trình bày ngắn gọn và có chủ đề rõ ràng, đảm bảo được yêu cầu mà chiến lược nghe, nói đã đề ra. Theo đó, HS thực hành nói theo theo các chủ đề: Tường thuật lại các kinh nghiệm hoặc kể các câu chuyện:

- + Có một cốt truyện chặt chẽ, sự kiện này tiếp nối sự kiện khác.
- + Miêu tả các yếu tố của câu chuyện (như nhân vật, tình tiết, bối cảnh...).
- Báo cáo về một chủ đề với những chi tiết, sự kiện đã được rút ra từ một số nguồn thông tin.

4. Lớp 3

Chiến lược nghe và nói: HS nghe có trọng điểm (nghe những nội dung then chốt) và có sự trả lời thích hợp; hướng dẫn người nghe hiểu những ý kiến quan trọng bằng cách diễn đạt thật chính xác điều mình muốn nói, lên và xuống giọng một cách phù hợp.

Nghe hiểu: HS kể lại, chú giải, giải thích những gì người nói đã thông báo; liên hệ những điều nghe được với kinh nghiệm, sự hiểu biết, quan điểm của mình; trả lời được câu hỏi một cách thích đáng, cụ thể; nhận ra những yếu tố âm nhạc trong ngôn ngữ văn học (qua những giai điệu, điệp khúc, từ tượng thanh).

Tổ chức và trình bày: HS trình bày vấn đề theo thứ tự thời gian hoặc không gian, xoay quanh nội dung chính; thiết lập các phần mở đầu, phần chính, phần kết, bao gồm cả những chi tiết cụ thể để phát triển một ý trung tâm; dùng từ chính xác, rõ ràng để làm sáng tỏ ý kiến và tạo được giọng điệu riêng; chọn lọc và làm nổi bật điều mình muốn nói qua việc sử dụng các phương tiện hỗ trợ như các vật thể, tranh ảnh, biểu đồ; đọc to bài văn xuôi hoặc bài thơ một cách trôi chảy, có nhịp điệu, đúng tốc độ và ngữ điệu, đồng thời phát âm làm sao để nhấn mạnh được những đoạn quan trọng.

So sánh cách đưa tin và nêu quan điểm, ý kiến trên các bản tin của tivi, đài phát thanh với báo viết. Phân biệt được quan điểm của người nói.

Thực hành nói về những trải nghiệm, sở thích qua những đoạn trình bày ngắn gọn và có

chủ đề rõ ràng, đảm bảo được yêu cầu mà chiến lược nghe, nói đã đề ra. HS cần:

- Trình bày miệng những bài tường thuật ngắn:
  - + Đưa ra bối cảnh cho một sự việc - đối tượng của bài viết.
  - + Đưa ra cái nhìn sâu sắc, lí giải vì sao sự việc đó khiến người nói nhớ mãi.
  - + Có những chi tiết được chọn lọc kĩ để phát triển nhân vật, bối cảnh, tình tiết.
- Lập dàn ý và đưa ra một đề cương giới thiệu về những kinh nghiệm, câu chuyện, bài thơ hoặc những vở kịch với cách diễn tả rõ ràng, giọng nói có sự lên xuống, có nhịp độ và giọng điệu riêng.
  - Thực hành những bài giới thiệu, bộc lộ cảm xúc, cảm giác cụ thể và để lại ấn tượng rõ nét về con người, cảnh vật, đồ vật, kinh nghiệm sống, sự từng trải... của bản thân người nói.

5. Lớp 4

Chiến lược nghe và nói: HS nghe có trọng điểm (nghe những nội dung then chốt) và trả lời thích hợp; hướng dẫn người nghe hiểu những ý kiến quan trọng bằng cách diễn đạt thật chính xác điều mình muốn nói, lên và xuống giọng một cách phù hợp.

Nghe hiểu: Nghĩ trước các câu hỏi và đưa ra những câu phù hợp với bối cảnh của cuộc đối thoại; tóm tắt các ý chính và rút ra những dẫn chứng đã được sử dụng trong phần trình bày; nhận thức được rằng cách sử dụng ngôn ngữ (cách phát âm, cách diễn tả) phản ánh đặc điểm của từng vùng, miền văn hóa; đưa ra được những hướng dẫn cụ thể, tỉ mỉ để người nghe có thể làm theo được.

Tổ chức và trình bày: Mở đầu và kết thúc hợp lí để hướng dẫn người nghe hiểu những thông tin và dẫn chứng quan trọng; sử dụng các kiểu cấu trúc truyền thống để chuyển tải thông tin (như nguyên nhân - kết quả, giống và khác nhau, nêu và trả lời câu hỏi); nhấn mạnh các vấn đề quan trọng để giúp người nghe theo kịp được các ý kiến và khái niệm; dùng các chi tiết, ví dụ, giai thoại, kinh nghiệm để giải thích hoặc làm sáng tỏ thông tin. Khi nói, chú ý đến trường độ của âm thanh, sự lên xuống giọng, cách diễn đạt, tốc độ, sự uốn giọng và có những điệu bộ, cử chỉ thích hợp để làm nổi bật điều muốn nói.

Đánh giá vai trò của các phương tiện truyền thông trong việc thu hút sự chú ý của người nghe vào các sự kiện và quan điểm về các vấn đề được mang ra bàn bạc, trao đổi.

Thực hành nói về những trải nghiệm, sở thích qua những đoạn trình bày ngắn gọn và có chủ đề rõ ràng, đảm bảo được các yêu cầu mà chiến lược nghe, nói đã đề ra. HS cần:

- Trình bày miệng:
  - + Nói lại các ý tưởng, sự quan sát, những hỏi

ức về một sự kiện hoặc kinh nghiệm nào đó.

+ Đưa ra một bối cảnh cho sự kiện hoặc kinh nghiệm ấy.

+ Đưa ra cái nhìn sâu sắc; lí giải vì sao sự việc đó khiến người nói nhớ mãi.

- Giới thiệu thông tin:

+ Đưa ra một câu hỏi gợi ý.

+ Cung cấp các sự kiện và chi tiết giúp người nghe tập trung sự chú ý.

+ Tổng hợp các nguồn thông tin (từ những phát ngôn, cuốn sách, tờ báo, bản tin trên ti vi hoặc đài phát thanh).

- Tóm tắt một số bài báo hoặc cuốn sách bằng cách nêu lại những ý chính và các chi tiết quan trọng.

- Thuộc lòng những bài thơ ngắn (2 đến 3 khổ), các đoạn độc thoại, kịch thoại. Khi đọc, sử dụng cách diễn tả, nhịp độ, trường độ một cách phù hợp, rõ ràng.

6. Lớp 5

Chiến lược nghe và nói: HS biết cách chia luận điểm, trình bày một cách mạch lạc để chuyển tải ý kiến được rõ ràng; biết liên hệ với thực tiễn và sự quan tâm của người nghe. Đồng thời, HS đánh giá được nội dung của sự giao tiếp bằng ngôn ngữ.

Nghe hiểu: HS đặt những câu hỏi để tìm thông tin mà trước đó chưa thảo luận; giải thích nội dung, mục đích, cách nói của người nói; suy luận hoặc rút ra kết luận dựa trên những gì nghe thấy.

Tổ chức và trình bày: Tìm một luận điểm, một kiểu kết cấu, một quan điểm cho cuộc giao tiếp bằng ngôn ngữ nói; chốt lọc và đưa ra quan điểm của mình với các bằng chứng và ví dụ cụ thể; thu hút sự chú ý của độc giả bằng lời nói và nét mặt, cử chỉ, điệu bộ, động tác thích hợp.

Nhận ra, phân tích, nhận xét các cách thức hỗ trợ cho cuộc đối thoại đạt được hiệu quả cao hơn như lời hứa, lời thách thức, lời tăng bốc, những lời nói chung chung nhất; nhận ra sự nguy hiểm được diễn đạt một cách rất chặt chẽ trong những lời nói và trích dẫn; coi các phương tiện truyền thông là nguồn cung cấp thông tin, giải trí, phục vụ tin ngưỡng, giải thích các sự kiện, giao lưu văn hóa.

Dùng chiến lược nói cho HS lớp 5 để thực hành:

- Trình bày miệng:

+ Đưa ra một tình huống với những tình tiết, quan điểm, bối cảnh và những từ, cụm từ dùng để miêu tả.

+ Thể hiện cho người nghe thấy điều gì sẽ xảy ra.

- Phát biểu về một ý kiến, một vấn đề, một sự kiện bằng cách:

+ Đưa ra một câu hỏi hướng dẫn sự tìm tòi.

+ Nêu ra ý kiến hoặc chủ đề chủ đạo.

+ Phát triển chủ đề bằng những sự kiện, chi tiết, ví dụ và cách lí giải dễ hiểu.

- Phản hồi văn học:

+ Nhấn mạnh những sự kiện và chi tiết giàu ý nghĩa trong tác phẩm.

+ Nói rõ cách hiểu của mình về một số quan điểm hoặc hình ảnh của tác phẩm.

+ Rút ra kết luận từ những dẫn chứng và ví dụ của tác phẩm.

7. Lớp 6

- *Chiến lược nghe và nói:* HS biết cách chia luận điểm, trình bày một cách mạch lạc để chuyển tải ý kiến được rõ ràng; biết liên hệ với thực tiễn. Đồng thời, HS đánh giá được nội dung của sự giao tiếp bằng ngôn ngữ.

- *Nghe hiểu:* HS giao tiếp bằng lời (gồm những từ ngữ được lựa chọn, cách diễn đạt, giọng điệu, cảm giác...) với những thông điệp chứa đựng trong các điệu bộ, cử chỉ, động tác...; nhận ra giọng điệu, tâm trạng, cảm xúc được chuyển tải qua lời nói; phát biểu lại và thực hành những bước hướng dẫn bằng lời nói.

- *Tổ chức và trình bày:* lựa chọn một luận điểm, một kiểu kết cấu, một quan điểm, một mục đích, một thông điệp, một lí do, một cách diễn đạt để truyền đạt thông tin đến người nghe; nhấn mạnh các ý quan trọng để giúp người nghe theo dõi được nội dung và các khái niệm; củng cố những quan điểm, sự đánh giá bằng những bằng chứng cụ thể và các dụng cụ trực quan hay các phương tiện kĩ thuật thích hợp; khi nói, chú ý sử dụng tốc độ nói, trường độ nói, cách diễn đạt, giọng điệu và sự sắp xếp các yếu tố phi ngôn ngữ một cách có hiệu quả để thu hút sự chú ý cũng như tạo nên sự thích thú của người nghe.

Phân tích cách sử dụng các phương tiện tu từ (nhịp điệu, các hình thức lặp, cách sử dụng từ tượng thanh...) vì một mục đích hay hiệu quả nhất định nào đó. Nhận biết các phương tiện kĩ thuật dùng để thuyết phục và tuyên truyền được sử dụng trên truyền hình và nhận ra những thông tin sai lệch, đối trá.

Dùng chiến lược nói cho HS lớp 6 để thực hành:

- Kể chuyện:

+ Thiết lập một văn cảnh, các tình tiết và quan điểm (hoặc tư tưởng).

+ Các chi tiết cảm giác và ngôn ngữ tạo hình để phát triển tình tiết và nhân vật.

+ Sắp xếp theo cấu trúc của một văn bản tự sự (có sử dụng các đoạn hội thoại, cao trào, tri hoãn...).

- Thực hiện bài cung cấp thông tin:

+ Đưa ra những câu hỏi thích hợp (có giới hạn về nội dung), đủ dễ để có thể trả lời triệt để.

+ Trình bày về một vấn đề với đầy đủ những chi tiết, sự kiện. Ví dụ, sự giải thích, có tham khảo từ các nguồn khác nhau như thông tin trên

mạng internet, các phát ngôn của những diễn giả, các báo hoặc tạp chí...).

- Thực hiện bài nói phản hồi văn học:
- + Trình bày giải thích về tác phẩm thể hiện việc đọc - hiểu kĩ càng và có cái nhìn sâu sắc.
- + Đưa ra sự giải thích kèm theo các quan điểm, tiêu đề, hình ảnh rõ ràng.
- + Trình bày và bảo vệ cách giải thích của mình bằng việc sử dụng các ví dụ và bằng chứng xác thực.
- Thực hiện bài nói thuyết phục:
- + Đưa ra một lời đề nghị rõ ràng.
- + Nêu những bằng chứng cụ thể.
- + Đưa ra một thông tin hoàn chỉnh, logic.
- + Thu hút sự chú ý của người nghe và khuyến khích họ chấp nhận lời đề nghị ấy.
- Trình bày một vấn đề và giải pháp:
- + Lập luận dựa trên những nguyên nhân và kết quả của mỗi vấn đề, tạo ra sự liên kết giữa vấn đề được nói đến với ít nhất một cách giải quyết vấn đề ấy.
- + Nêu ra những bằng chứng thuyết phục để chứng tỏ tính đúng đắn của vấn đề và cách giải quyết đã nêu.

Như vậy, có thể thấy những yêu cầu đặt ra trong việc rèn luyện kĩ năng nghe, nói của HS tiểu học ở California - Mĩ là rất cụ thể, chặt chẽ, tích cực. HS phải biết kết hợp lời nói, điệu bộ, cử

chỉ, động tác với việc sử dụng phương tiện kĩ thuật hỗ trợ để trình bày suy nghĩ, ý tưởng của mình ở cả hai mảng vấn đề là văn học và đời sống. Rèn luyện và thực hành tốt hai kĩ năng trên để đạt được những yêu cầu đã đề ra chứng tỏ khả năng lĩnh hội và phản ứng trước các tình huống, vấn đề của HS là rất tốt.

Những hoạt động, chủ đề mà HS tiểu học ở California thực hành nghe và nói đều được chuyển thể thành những văn bản để rèn luyện kĩ năng viết. Như vậy, nghe, nói và viết luôn đi liền với nhau, hỗ trợ nhau.

Nghiên cứu kĩ nội dung, yêu cầu và cách rèn luyện kĩ năng này của giáo dục Mĩ, chúng ta có thể rút kinh nghiệm, điều chỉnh và bổ sung chương trình, sách giáo khoa Tiếng Việt để nâng cao hơn nữa khả năng nghe - nói cho HS Việt Nam ngay từ những năm học đầu đời của các em.

SUMMARY

This article presents some concrete requirements on listening and reading skill drilling by primary school children in California (USA). The requirements are specific, active. Children have to be able to combine language, gesture, and actions with the use of supportive equipment to present their thinking, ideas.

CÁC GIẢI PHÁP... (Tiếp theo trang 58)

công nghệ theo yêu cầu xã hội.

Xây dựng mô hình trường trung học kĩ thuật dành cho những HS sau THCS có năng khiếu về kĩ thuật. Trường trung học kĩ thuật nói đến ở đây như là một trường trung học phổ thông chuyên kĩ thuật bên cạnh các trường chuyên về văn hóa, nghệ thuật, thể dục thể thao đã có.

Bên cạnh các chương trình đào tạo của trường trung cấp chuyên nghiệp, trung cấp nghề, cũng cần có một loại trường (như trung học nghề trước đây) hoặc một chương trình chỉ đào tạo nghề đơn thuần mà không kèm thêm dạy văn hóa dành cho những đối tượng có nhu cầu chỉ học nghề như HS đã học trung học phổ thông nhưng chưa tốt nghiệp, dành cho thanh niên đang có nhu cầu đào tạo lại, đào tạo nghề thứ 2, thứ 3, người muốn chuyển đổi nghề.

Những nơi có điều kiện nên sát nhập trung tâm GD thường xuyên cấp huyện với các cơ sở khác như trung tâm kĩ thuật tổng hợp hướng nghiệp, trung tâm dạy nghề để nâng cao tính hiệu quả của công tác hướng nghiệp, phân luồng.

Nên tách dần hệ đào tạo trung cấp ra khỏi

các trường đại học để trong tương lai các trường đại học chỉ còn đào tạo hệ đại học với hai trình độ đại học và cao đẳng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ GD&ĐT: Hội thảo "Các giải pháp phân luồng HS sau trung học cơ sở và trung học phổ thông", 2009.
2. Bộ GD&ĐT - Viện Nghiên cứu phát triển GD: Chiến lược phát triển GD trong thế kỉ XXI - Kinh nghiệm của các quốc gia, NXB Chính trị quốc gia, 2002.

SUMMARY

Over the last 20 years the post lower secondary educations vocational orientation and streaming in Mekong Delta has got many successes but also faces many problems. The author proposes 4 groups of solutions for solving those problems: awareness solutions, investment solutions, policy and social solutions, educational management solutions; and some concrete recommendations for improving and innovating vocational orientation in schools, developing vocational education, continuing education for good, effective streaming students after lower secondary.